

Μετά τις δύο αποφάσεις του ΣΤΕ για τα Θρησκευτικά

Του Σεβ. Μητροπολίτη Ναυπάκτου κ. Ιεροθέου

Έξεδόθη και ή ύπ' αριθμ. 926/2018 άναμενόμενη άπόφαση τής Όλομέλειας του Σ.τ.Ε. για τό Πρόγραμμα Σπουδών των Θρησκευτικών στά Λύκεια, ή όποία κινείται στην ίδια προοπτική μέ την ύπ' αριθμ. 660/2018 άπόφαση τής Όλομέλειας του Σ.τ.Ε. για τό Πρόγραμμα Σπουδών στό μάθημα των Θρησκευτικών στά Δημοτικά Σχολεία και τά Γυμνάσια.

Είναι σαφέστατο πλέον ότι τό Πρόγραμμα Σπουδών για τό μάθημα των Θρησκευτικών σέ όλες τίς βαθμίδες τής Έκπαίδευσης είναι άντισυνταγματικό, για τους πολίτες που πιστεύουν στην έννομη Πολιτεία και στην λειτουργία του Κράτους μέ βάση τό Σύνταγμα και όχι μέ βάση τίς προσωπικές άπόψεις μερικών. Τό προηγούμενο Άναλυτικό Πρόγραμμα δέν ήταν άντισυνταγματικό, παρά τίς έλλείψεις του.

Αυτό σημαίνει ότι ή δομή αυτού του Προγράμματος που ίσχύει στά Σχολεία από τον Σεπτέμβριο 2016 δέν μπορεί, μέ όσες βελτιώσεις και νά υποσθή, νά συντονισθή μέ τίς δύο σημαντικές άποφάσεις του Σ.τ.Ε. για τό θέμα αυτό.

Η ίδια ή δομή του Προγράμματος είναι προβληματική από κάθε πλευρά και όχι μόνο από Συνταγματική.

Κατόπιν τούτου θεωρώ ότι οί άπόψεις που διετύπωσα από τον Ιανουάριο 2016 μέχρι σήμερα φανερώνουν μία πλήρη άν και όλως τραγική δικαίωση επί του θέματος.

Συγκεκριμένα:

1. Έπιβεβαιώθηκαν οί θέσεις που εξέθεσα στην Είσηγηση που έκανα τον Ιανουάριο 2016 στην κοινή Συνεδρίαση τής Διαρκούς Ίερās Συνόδου και των Προέδρων και Κοσμητόρων των Θεολογικών Σχολών ως και των Προέδρων των Συλλόγων των Θεολόγων, ήτοι την Πανελλήνια Ένωση Θεολόγων και τον Σύνδεσμο Θεολόγων «Καιρόν», μέ την συμμετοχή του Σεβ. Μητροπολίτου Καισαριανής κ. Δανιήλ ως Προέδρου τής Συνοδικής Έπιτροπής επί τής Έκκλησιαστικής Έκπαιδύσεως και Έπιμορφώσεως του Έφημεριακού Κλήρου, παρόντος και του Νομικού Συμβούλου τής Ίερās Συνόδου τής Έκκλησίας τής Ελλάδος κ. Θεοδώρου Παπαγεωργίου, όπως και στίς θέσεις που εξέφρασα στην Είσηγηση ένώπιον τής Ίεραρχίας τής Έκκλησίας τής Ελλάδος τον Μάρτιο του 2016.

Οί Είσηγήσεις αυτές έχουν δημοσιευθή εδώ:

<http://www.parembasis.gr/index.php/el/metropolitan/menu-thrnskeutika>

2. Έπαληθεύθηκα στό ότι άρνήθηκα δύο φορές νά συμπεριληφθώ στην Έπιτροπή διαλόγου τής Έκκλησίας τής Ελλάδος μέ τό Ίνστιτούτο Έκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) τόσο κατά την Συνεδρίαση τής Ίεραρχίας του Μαρτίου του 2016, όσο και κατά την Συνεδρίαση τής Ίεραρχίας του Οκτωβρίου 2016.

Έπειδή μερικοί δέν καταλαβαίνουν άκόμη και τώρα γιατί άρνήθηκα νά συμμετάσχω στην Έπιτροπή αυτή του Διαλόγου, θέλω για άκόμη μία φορά νά σημειώσω ότι διέκρινα εύθύς άμέσως ότι τά πράγματα λάμβαναν άλλη τροπή και θά έφθαναν στό σημείο αυτό που βρίσκονται σήμερα.

Διέγνωσα ότι για διάφορους λόγους υπήρχε διάθεση μιας άλλης λύσης και, φυσικά, δέν ήθελα νά αναλάβω εύθύνη για όλα όσα θά ακολουθοῦσαν, τά όποια ήδη είχα έντοπίσει. Είναι ένδεικτικό τό ότι έγινε ή διολίσθηση, από πλευράς έκκλησιαστικής, από την άπόφαση νά γίνη διάλογος πάνω στό προηγούμενο Άναλυτικό Πρόγραμμα στην πρόταση για διάλογο από «μηδενική βάση» και στην συνέχεια στον διάλογο πάνω στό νέο Πρόγραμμα Σπουδών.

Αυτό σέ μένα ἔγινε ἀντιληπτό ἀπό τήν ἀρχή. Δέν εὐθύνομαι ἄν ἄλλοι δέν τό ἀντιλήφθησαν.

3. Ἔγιναν σέ πολλούς φανερά τά ὅσα ἔγραψα σέ διάφορα κείμενά μου γιά τό Πρόγραμμα Σπουδῶν στό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, ὄχι μόνον ὡς πρός τήν δομή του, ἀλλά καί ὡς πρός τό περιεχόμενο του καί κυρίως ὡς πρός τήν βιβλιογραφία πού χρησιμοποιεῖται. Γιατί ὅταν σέ ὅλο τό Πρόγραμμα χρησιμοποιοῦνται κείμενα ἀπό βιβλία Κληρικῶν καί Θεολόγων, οἱ ὁποῖοι εὐθύνονται γιά τήν ἀλλοίωση τῆς ὀρθοδόξου πατερικῆς θεολογίας στήν Ἑλλάδα, μέσα ἀπό τούς ὁποίους εἰσήχθησαν στήν ὀρθόδοξη θεολογία δυτικές ἀπόψεις τῆς λεγομένης νεορθοδοξίας καί τοῦ μεταπατερισμού, τότε πράγματι ὑπάρχει ἔντονος προβληματισμός.

Ἔστερα ἀπό τίς τελευταῖες ἐξελίξεις, ὅσοι ἀσχολοῦνται μέ τό θέμα ἄμεσα μέ ἐρωτοῦν **τί πρέπει νά γίνη μετά τίς δύο ἀποφάσεις τοῦ Σ.τ.Ε. γιά τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν.**

Νομίζω ὅτι ὑπάρχουν δύο θέσεις.

Ἡ πρώτη, ὅτι ἡ δομή τοῦ Προγράμματος Σπουδῶν πού ἰσχύει ἀπό τόν Σεπτέμβριο τοῦ 2016 δέν μπορεῖ νά βελτιωθῇ μέ τήν ἐναρμόνισή του πρός τίς ἀποφάσεις τοῦ Σ.τ.Ε.. Γιατί ἄν, γιά παράδειγμα, ἡ μηχανή ἐνός αὐτοκινήτου εἶναι προβληματική, τότε δέν βελτιώνεται μέ ἐξωτερικές ἀλλαγές στό σκάφος τοῦ αὐτοκινήτου, μέ προσθήκη διαφόρων ἐξωτερικῶν στοιχείων, ὅπως ὠραῖα καθρεπτάκια, ἀλλαγὴ χρώματος κλπ.

Ἡ δεύτερη, ὅτι ἡ **συζήτηση τῆς Ἐκκλησίας μέ τό Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς (ΙΕΠ) πρέπει νά γίνη πάνω στήν βελτίωση τοῦ προηγουμένου Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος πού κινεῖται μέσα στά Συνταγματικά καί εὐρωπαϊκά πλαίσια, ὅπως ἔχω ἀναλύσει ἐπανειλημμένως.**

Αὐτό σημαίνει τήν ἄμεση ἐπαναφορὰ τῶν βιβλίων πού ἴσχυαν μέχρι τόν Σεπτέμβριο τοῦ 2016 καί τήν ἐναρξη διαλόγου γιά τήν βελτίωσή τους, σύμφωνα μέ τήν ἀπόφαση τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Ἰανουαρίου 2016 καί τήν ἀπόφαση τῆς Ἱεραρχίας τοῦ Μαρτίου 2016. Ἡ παράταση τοῦ χρόνου συζητήσεως καί μάλιστα πάνω σέ ἐσφαλμένη βάση, ἐκτρέπει τήν συζήτηση γιά τήν κατάρτιση ἐνός Προγράμματος πού νά εἶναι συμβατό μέ τήν παράδοση τοῦ τόπου μας καί τήν συνταγματική ἐπιταγή.

Τό ὅτι πολλοί πού ἀσχολοῦνται μέ τό θέμα, δέν ἔχουν γνώση τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, φαίνεται ἀπό τό γεγονός ὅτι κάνουν λόγο γιά τούς «φακέλους τοῦ μαθητοῦ», πού κατά τήν διάρκεια τοῦ σχολικοῦ ἔτους πού διανύουμε ἐστάλησαν στά Σχολεῖα, μέ τήν προοπτική ὅτι θά ἐκδοθοῦν ἀργότερα τά βιβλία.

Ὅμως, στήν πραγματικότητα δέν ὑπάρχουν «φάκελοι μαθητοῦ», ἀλλά, ὅπως χαρακτηρίζεται τό ὑλικό πού ἐστάλη στά Σχολεῖα, εἶναι «φάκελοι μαθήματος» (ὄχι φάκελοι μαθητοῦ), ἤτοι «ἐντυπο ὑλικό στά Θρησκευτικά» τῶν διαφόρων τάξεων, τά ὁποῖα εἶναι οἰονεῖ βιβλία. Ἐπομένως, καί ἡ ἐσφαλμένη ὀρολογία ἢ δείχνει ἄγνοια τοῦ θέματος ἢ περικλείει κάποια σκοπιμότητα.

Τελικά, ἡ ἐφαρμογή τοῦ Νέου Προγράμματος Σπουδῶν στά Σχολεῖα φανερώνει ὅτι ὑπῆρξε μιά μεθόδευση, τόσο μέ λόγους ὅσο καί μέ πράξεις, ἀπό διάφορες πλευρές.

Ἄν δέν γίνη ἀποδεκτὴ ἡ πρόταση αὐτή νά γίνη ὁ διάλογος πάνω στό Ἀναλυτικό Πρόγραμμα, τότε νομίζω ὅτι ἡ Ἐκκλησία θά μπορούσε νά ἀπεμπλακῇ ἀπό τόν περαιτέρω διάλογο καί νά ἀναλάβῃ τήν εὐθύνη ἡ Πολιτεία, ἡ ὁποία ἄλλωστε χαρακτηρίζει τόν ἑαυτό της ὡς ὑπεύθυνη.

Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή δημοσιοποιῶ ἀφ' ἐνός μὲν τό ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 116/22-3-2018 ἔγγραφό μου πού ἔστειλα στήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μετά τήν ἐκδοση τῆς πρώτης ἀποφάσεως τῆς Ὀλομελείας τοῦ Σ.τ.Ε., ἀφ' ἐτέρου δέ τήν ἔρευνα πού ἔκανε ὁ συνεργάτης τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως κ. Ἀπόστολος Τσακούμης, Θεολόγος, πρώην Σχολικός

Σύμβουλος και Διευθυντής του 2ου Γυμνασίου Ναυπάκτου, στην οποία παρατίθενται οι απόψεις των Μητροπολιτών και των Ίερών Μητροπόλεων πάνω στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών, μέχρι την έκδοση των αποφάσεων του Σ.τ.Ε.

1. Έγγραφο μου προς την Ίερά Σύνοδο.

«Μακαριώτατε Πρόεδρε, Συνοδικοί Σύνοδοι,

Προάγομαι να αναφέρω στην Ίερά Σύνοδο ότι μετά την σημαντική απόφαση του Συμβουλίου της Έπικρατείας για το μάθημα των Θρησκευτικών στα Δημοτικά και τα Γυμνάσια – αναμένεται δέ και η απόφασή του για το μάθημα των Θρησκευτικών στα Λύκεια, που ένδεχομένως θα έχη το ίδιο περιεχόμενο– ως Έκκλησία έχουμε την ιστορική ευθύνη να λάβουμε σοβαρές αποφάσεις και να εφαρμόσουμε την απόφαση της Διαρκούς Ίερας Συνόδου της 12ης Ίανουαρίου 2016 και την ομόφωνη απόφαση της Ίεραρχίας της 9ης Μαρτίου του 2016.

Νά θυμίσω ότι και στίς δύο περιπτώσεις εισηγήθηκα τό θέμα και οι προτάσεις μου έγιναν όμοφώνως αποδεκτές, στην πρώτη δέ περίπτωση έγιναν αποδεκτές και από τούς παρόντες Κοσμήτορες και Προέδρους των δύο Θεολογικών Σχολών Αθηνών και Θεσσαλονίκης.

Στίς εισηγήσεις μου αυτές, οι όποιες δικαιώθηκαν από τό Συμβούλιο της Έπικρατείας, άφου ανέλυσα τό θέμα από άπόψεως νομολογίας των Άνωτάτων Δικαστηρίων, των έπιστημονικών δεδομένων και της έκκλησιαστικής προοπτικής, κατέληξα στό ότι υπάρχουν δύο μέθοδοι διδασκαλίας Θρησκευτικών, ήτοι ή αναλυτική μέθοδος, πού ίσχυε τότε και επί τη βάση αυτής είχαν γραφή τά βιβλία, και ή μέθοδος του Προγράμματος Σπουδών, επί τη βάση της όποιας έγγραψαν τελικά οι φάκελοι πού διδάσκονται σήμερα στα Σχολεία. Καί ή πρόταση πού έγινε όμοφώνως αποδεκτή και από την Ίεραρχία και από τούς εκπροσώπους των Θεολογικών Σχολών ήταν:

«Νά έπικεντρωθί τό ένδιαφέρον στό τρέχον Πρόγραμμα (τό προηγούμενο πρόγραμμα) μέ την δική του μεθοδολογία, στό όποιο όμως να γίνουν μερικές βελτιώσεις, έντάσσοντάς το στα σύγχρονα παιδευτικά δεδομένα, όποτε να εισαχθούν σε κάθε βιβλίο –όχι σε κάθε μάθημα– μερικά κεφάλαια θρησκευτολογικά, ανάλογα μέ την θεματολογία του βιβλίου, άφου όμως δοθί προτεραιότητα στην όρθόδοξη παράδοση, την όποια ακολουθεί ή πλειοψηφία των Έλλήνων πολιτών, αλλά και να χρησιμοποιηθούν ως εφαρμογές και τά καλά στοιχεία του Νέου Προγράμματος Σπουδών».

Η απόφαση αυτή της Ίεραρχίας της 9ης Μαρτίου 2016 δέν κρίνεται ως μονομερής, αλλά ως ρεαλιστική και συνθετική όλων των τότε άπόψεων και αποδεκτή από την συντριπτική πλειοψηφία των τάσεων πού υπάρχουν στους θεολογικούς κύκλους.

Κατόπιν των άνωτέρω, θεωρώ ότι ή Ίερά Σύνοδος πρέπει να στηρίξει την απόφαση του Ίανουαρίου και του Μαρτίου 2016, ή όποια ήταν και ή μόνη απόφαση της Ίεραρχίας –ένώ στίς άλλες μεταγενέστερες Συνεδριάσεις της ή Ίεραρχία έλαβε έπιφυλακτική στάση– ώστε να επανέλθουν τά πράγματα στην όρθή τους βάση.

Γράφω ότι στίς μεταγενέστερες Συνεδριάσεις ή Ίεραρχία έλαβε έπιφυλακτική στάση, έχοντας υπ' όψη ότι στην Ίεραρχία της 27ης Ίουνίου 2017, μετά την εισηγήση του Μητροπολίτου Ύδρας κ. Έφραίμ, έγινε διεξοδική συζήτηση και διευτυώθησαν έπιφυλάξεις έκ μέρους πολλών Αρχιερέων για την έγκριση των φακέλων. Ύστερα από τίς συζητήσεις, ή Ίεραρχία ένέκρινε την πρόταση του Αρχιεπισκόπου, πού ήταν ή ακόλουθη:

«Έπομένως, ή Έπιτροπή διαλόγου θα συνεχίσει τόν διάλογο μέ την Πολιτεία και θα παρακολουθεί την εξέλιξη των θεμάτων ως προς τό μάθημα των Θρησκευτικών. Έτσι, λοιπόν, σήμερα δέν θα πούμε ότι έγκρίνεται ή άπορρίπτεται τό Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, αλλά ότι ή ΙΣΙ ένημερώθηκε από τά μέλη της Έπιτροπής και τούς εύχαριστούμε».

Έπομένως, ή Έκκλησία, κατά τήν γνώμη μου, θά πρέπει νά συνεχίση τόν διάλογο μέ τήν Πολιτεία, ύστερα μάλιστα καί από τήν πρόσφατη απόφαση του Σ.τ.Ε. **μόνον μέ βάση τήν ούσιαστική απόφαση τής Ίεραρχίας τής 9ης Μαρτίου 2016**, ή όποία αναφέρθηκε προηγουμένως.

Έάν παρ' έλπίδα ή ύπεύθυνη Ήγεσία τής Πολιτείας έπιθυμεί διάλογο γιά τήν δήθεν βελτίωση τών σημερινών φακέλων πού έκφράζουν τό Πρόγραμμα Σπουδών καί καταδικάστηκαν από τό Σ.τ.Ε., ή Έκκλησία νά άπεμπλακή από αυτόν τόν διάλογο πού εΐναι άτελέσφορος καί έπικίνδυνος. Στην περίπτωση αυτή άς αναλάβη ή Πολιτεία τήν εύθύνη, όπως ή ΐδια έπιθυμεί καί τό διακηρύσσει ότι εΐναι ύπεύθυνη, χωρίς ή Έκκλησία νά γίνη περαιτέρω μέρος του προβλήματος.

Τό ότι τό ίσχύον Πρόγραμμα Σπουδών, όπως έκφράζεται από τούς φακέλους πού δέν βελτιώνονται μέ κανένα διάλογο όσο έποικοδομητικός καί άν εΐναι, φαίνεται από τίς κατά καιρούς δηλώσεις πολλών Ίεραρχών καί του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου.

Μέ τήν εύκαιρία αυτή σας άποστέλλω τίς δηλώσεις αυτές, όπως τίς συγκέντρωσε ό Θεολόγος κ. Άπόστολος Τσακούμης, πρ. Σχολικός Σύμβουλος Θεολόγων, συνεργάτης τής Ίερας Μητροπόλεώς μου.

Έγγραφα τά άνωτέρω μέ πλήρη εύθύνη έναντι τής ιστορίας, του Γένους καί τής Έκκλησίας, αλλά καί τής εύθύνης πού έχουμε έναντι τής νέας γενιάς.

Εΐμαι στην διάθεση τής Διαρκούς Ίερας Συνόδου γιά περαιτέρω έξηγήσεις.

Έπί τούτοις διατελώ

Έλάχιστος έν Χριστώ άδελφός

+ Ο Ναυπάκτου καί Αγίου Βλασίου Ίερόθεος»

2. Μητροπολίτες τής Έκκλησίας τής Ελλάδος γιά τό μάθημα τών Θρησκευτικών

Γιά τό μάθημα τών Θρησκευτικών στά Σχολεία μετά τήν είσαγωγή του Νέου Προγραμμάτος Σπουδών έκαναν δηλώσεις ή διοργάνωσαν ή συμμετείχαν σέ Συνέδρια οί έξης Σεβ. Μητροπολίτες, κατά χρονολογική σειρά τής έκδήλωσης:

Φιλίππων Προκόπιος, Κυθήρων Σεραφείμ, Φθιώτιδος Νικόλαος, Κερκύρας Νεκτάριος, Κονίσης Άνδρέας, Αίτωλίας καί Άκαρνανίας Κοσμάς, Σιδηροκάστρου Μακάριος, Πειραιώς Σεραφείμ, Φλωρίνης Θεόκλητος, Γλυφάδας Παύλος, Γόρτυνος Ίερεμίας, Θηβών καί Λεβαδείας Γεώργιος, Πατρών Χρυσόστομος, Μεσογαίας Νικόλαος, Χίου Μάρκος, Ήλείας Γερμανός, Βεροίας Παντελεήμων, Μαρωνείας Παντελεήμων, Νέας Σμύρνης Συμεών, Ξάνθης Παντελεήμων, Διδυμοτείχου Δαμασκηνός, Νέας Ίωνίας Γαβριήλ, ό Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών καί Πάσης Ελλάδος Ίερόνυμος, ή Ίερά Σύνοδος τής Έκκλησίας τής Κρήτης καί, βεβαίως, ή έλαχιστότητά μου.

Πιθανόν νά ύπάρχουν καί άλλοι Μητροπολίτες, πού δέν έντόπισε ή έρευνα.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύθηκαν στην ιστοσελίδα της Μητροπόλεώς μας.

<http://www.romfea.gr/epikairobita-xronika/21514-meta-tis-duo-apofaseis-tou-ste-gia-ta-thriskeutika>

www.imdleo.gr